

מטרה

האיור מראה חץ הפוגע במטרה. פעולת הרובה יעילה ביותר כאשר הוא מכוון ישירות אל המטרה. החשיבה יעילה ביותר כאשר היא מכוונת ישירות אל המטרה — נושא החשיבה.

הדבר החשוב ביותר שנוכל לעשות באשר לחשיבה הוא לכוון אותה למטרה מוגדרת.

- להגדיר את המטרה*
- לבחור את המטרה
- לבודד את המטרה
- לזהות את המטרה
- להצביע על המטרה
- להתמקד במטרה
- לבודד את המטרה
- להתרכז במטרה
- לכוון את תשומת-הלב למטרה
- לכוון את החשיבה אל המטרה.

כל אלה הן דרכים שונות לומר את אותו הדבר.

דוגמאות

1. אדם רצה לייצר צעצועים לילדים. הוא החליט לייצרם בצורת בעלי-חיים וחשב שעליהם להיות גדולים דיים כדי שאפשר יהיה לגרור אותם. הוא החליט שהחומר שממנו ייצר את הצעצועים יהיה עץ, וביקש ממספר אנשים לנסר את החיות ואז לצבוע אותן בצבעים עליזים. לבסוף היו בידיו מספר צעצועים יפים מאוד, אבל הם היו כל-כך יקרים שאיש לא קנה אותם. חשיבתו לא רוכזה במטרה שאנשים צריכים להיות מסוגלים לקנות את הצעצועים.
2. ילדה התבקשה במהלך מבחן לכתוב חיבור על הנרי השמיני. היא כתבה הרבה על שמונה נשותיו ולא נותר לה זמן לכתוב על המחלוקת שהייתה לו עם הכנסייה או על פעילויותיו האחרות. היא שכחה לקבוע את מטרתה מראש.
3. לתייר נאמר לנסוע באוטובוס מס' 49 למוזיאון. הוא שאל מישהו היכן תחנת האוטובוס ועלה על אוטובוס מס' 49. אחרי שלושת רבעי שעה הוא הבין שעלה על אוטובוס שנוסע בכיוון ההפוך. הוא הציב לעצמו מטרה לנסוע באוטובוס מס' 49 — ולא מטרה להגיע למוזיאון.

* שימו לב שבפרק זה המילה "מטרה" (מטרה שקולעים אליה) משמשת במובן של מוקד, נקודת ריכוז תשומת-הלב, נושא מוגדר של החשיבה — ולא במובן של יעד או תכלית - T.D. ש.

מטרה

שיעור זה נועד לבסס את הרגל הכוונת החשיבה ישירות למטרה* במקום לשוטט או לנדוד מנקודה לנקודה. במובנים מסוימים "מטרות" הן כמו "כותרות". השימוש במונח "מטרה" כאן הוא משום שמילה זו רומזת לפעולה ולכוונה והיא ממוקדת יותר מאשר כותרת, שיכולה גם להיות סיכום.

הציור או הסמל במדריך לתלמיד מראה חץ הפוגע במטרה. יש לחזור ולהתייחס לסמל זה תכופות ככל האפשר במשך השיעור. המורה יכול גם להשתמש בסמל שעה שהוא מתקן חיבורים או עבודות אחרות בכתב: סמל המופיע בנקודה מסוימת בעבודה שקול לאמירת המורה: "התמקדו במטרה".

הצבת מטרות או התכוונות למטרות היא אולי תהליך החשיבה הבסיסי ביותר. היכולת שלנו לכוון את תשומת לבנו למטרה היא הדבר שהופך את החשיבה למיומנות שימושית.

להצבת מטרות והתכוונות אליהן יש שימושים בכל שטח הכרוך בחשיבה. במקרים כאלה ניתן להתייחס למטרות כאל "כותרות מתוכננות".

אנו נוקטים דרכים שונות כדי לבטא את אותו הרעיון, וזאת כדי להדגישו באמצעות החזרה עליו. לא כולן מבטאות את הרעיון המסוים בדיוק, אבל מה שקובע הוא הרעיון הכללי: כולן רומזות לכיוון, למיקוד ולהפניית החשיבה אל המטרה.

דוגמאות

בדיון בדוגמאות על המורה להדגיש את המטרה שצריכה להיות חקוקה במוחם של התלמידים. אל לו להתייחס לזה רק כאל עוד גורם שאותו יש להביא בחשבון: על החשיבה להיות **מכוונת** אל המטרה.

אין להקדיש זמן רב מדי לדיון בדוגמאות. אפשר לבקש מהתלמידים להציע דוגמאות נוספות, אבל בשיעור המסוים הזה בקשה כזו עשויה לבלבל, שכן במקרים רבים המטרה היא גם היעד או התכלית. המורה חייב להימנע ממקרים כאלה במהלך השיעורים כדי למנוע בלבול.

מה נוכל לעשות באשר למטרות?

לחלק זה חשיבות מרכזית. הוא כולל:

1. לדעת מהי המטרה.
2. לדבוק במטרה.
3. לגלות מהן מטרותיהם של האחרים.
4. להתכוון למטרות נתונות.
5. לקבוע מטרות.

כל אלה הם מצבים שונים, אולם התהליך הבסיסי זהה. ניתן לאפשר לתלמידים לבטא את הנקודות האלה בניסוח משלהם.

ניתן להשתמש בדוגמאות של מצבים, אבל יש להיזהר שהן לא ייהפכו לדוגמאות של יעד או תכלית במקום של מוקד.

* שימו לב שבפרק זה המילה "מטרה" (מטרה שמכוונים וקולעים אליה) משמשת במובן של מוקד, נקודת ריכוז תשומת-הלב, נושא מוגדר של החשיבה — ולא במובן של יעד או תכלית - ד.ש.

מה נוכל לעשות באשר למטרות?

1. בכל נקודת זמן עליכם להיות מסוגלים לקבוע את מטרת החשיבה שלכם בצורה המדויקת והברורה ביותר.
2. עליכם לדבוק במטרה במקום לסטות ממנה.
3. כאשר מוצגת בפניכם חשיבה של אנשים אחרים, עליכם לנסות לגלות מהי המטרה שלהם.
4. עליכם להיות מסוגלים לכוון את חשיבתכם למטרות שהוצבו בפניכם.
5. עליכם להיות מסוגלים לקבוע לעצמכם מטרות משלכם שעה שאתם חושבים על משהו.

סוגי מטרות

- התחום הכללי של המטרה: זהו התחום שבו אתם חושבים, והוא כולל מטרות ספציפיות לחשיבה. לדוגמה, התחום הכללי עשוי להיות "מטוסים".
- מטרות ספציפיות: אלה הם הדברים שנוהגים לקרוא להם מטרות. לדוגמה, מטרות שניתן לבחור מתחת לכותרת "מטוסים" יכולות להיות: שימושים, עיצוב והשפעות של מטוסים.
- תת-מטרות: אלה הן מטרות קטנות יותר שניתן למצוא בתוך המטרה העיקרית. לדוגמה, תת-מטרה בתוך ה"שימושים של מטוסים" עשויה להיות: השוואה בין עלית של תחבורה אווירית לעומת תחבורה ימית.

תרגול

1. בחרו בארבע מטרות ספציפיות מתוך התחום הכללי של "זיהום אוויר".
2. תלמיד או תלמידה מרצים בקצרה על הנושא "אפים". שאר התלמידים בודקים עד כמה המרצה נשאר ממוקד במטרה, ומשסיים — מעירים הערותיהם.
3. נסו לבחור שלוש מטרות בלתי שגרתיות לחשיבה בתחום הכללי "ביגוד". על המטרות להיות בלתי שגרתיות כך שלא יקרה שגם מישהו אחר יבחר בהן.
4. מהי המטרה שאליה מכוון המחבר בפסקה הבאה?
"אילו כולם היו מרוצים מהדברים כפי שהם, היינו עדיין רוכבים על סוסים — או, סביר יותר, צועדים על שבילים לא סלולים. היינו גרים אז, כנראה, בבקתות טיט או קש, ללא שמשות בחלונות. קידמה והמצאות עשויות להתעורר כתוצאה מחוסר שביעות-רצון מהדרך שבה הדברים מצויים, או כתוצאה מסקרנות ורצון להגות רעיונות חדשים. לעתים דבר אחד מוליך לדבר אחר. חייהם של הממציאים קשים בדרך-כלל, כי שאר האנשים מרוצים מהדברים כפי שהם".
5. מהתחום הכללי של "דגים" — בחרו ארבע מטרות ספציפיות שעליהן תוכלו לחשוב ולאחר מכן בחרו מספר תת-מטרות של כל אחת מהן.

סוגי מטרות

סעיף זה מתייחס ישירות להצבת מטרות ברמות שונות. אולם, זהו סעיף שעלול לבלבל וניתן לכן להשמיט אותו, אלא אם הכוונה הספציפית של השיעור היא לעסוק במטרות. חשוב יותר להיות מודעים לצורך להתמקד במטרות בשעת החשיבה מאשר לעסוק בתחומים הכלליים של מטרות, במטרות ספציפיות ובתת-מטרות. קיימת הסכנה שהתבוננות ב"תחום הכללי של המטרות" תפחית את יעילות החיפוש אחר "מטרות ספציפיות" בכך שתאפשר לתלמידים להסתפק בתחומים הכלליים.

תרגול

(קיראו את הסעיף **תרגול** המופיע בדפי המדריך לתלמיד).

תרגיל 1.

את התרגיל הראשון ניתן לבצע כדיון קבוצתי. לאחר שלוש דקות, על דובר הקבוצה להיות מסוגל להציע ארבע מטרות ספציפיות למחשבה הנובעות מהתחום הכללי של "זיהום אוויר". המורה יכול להדגים כיצד לבצע את התרגיל בדרך הבאה:

ארבע מטרות לחשיבה מתוך התחום הכללי "כסף":

1. הצורה והתכונות הפיסיות של כסף.
2. היעד והשימוש בכסף.
3. בעיות המתעוררות בקשר לכסף.
4. תחליפים לכסף (המחאות, כרטיסי אשראי, וכו').

אין להתייחס אל המטרות כאל סעיפים שניתן למנותם שעה שמנתחים את הנושא, אלא כאל נקודות מוקד ספציפיות להפניית תשומת-הלב.

תרגיל 2.

מבקשים מתלמיד דברן או לא ביישן שיישא נאום קטן על הנושא "אפים" (noses) או על כל נושא אחר שאינו דורש הכנה מוקדמת. שאר התלמידים מקשיבים. בסופו של הנאום (לאחר כשתי דקות) התלמידים מתבקשים להגיב באיזו מידה הנואם דבק במטרה, או על מה לדעתם היו המטרות ועד כמה הנואם אכן דבק בהן.

לחלופין, הכיתה יכולה להקשיב, וכל מי שסבור שהדיבור סוטה מנקודה לנקודה במקום להיות מכוון כולו למטרה מרים את ידו.

אפשר לקיים דיון כללי על מטרות אפשריות בתחום זה.

תרגיל 3.

הכוונה כאן היא לשלוף מטרות בלתי שגרתיות: למצוא מטרות שירכזו תשומת-הלב בתחומים שאנשים בדרך-כלל לא חושבים עליהם. לדוגמה, שעה שחושבים על התחום הכללי "כסף", עשויות לעלות מטרות בלתי שגרתיות כגון:

1. כיצד מזהים העיוורים את השטרות השונים.
2. תכונות הקיפול של השטרות.
3. ערך המתכת עצמה במטבעות.

ניתן לבצע תרגיל זה על בסיס קבוצתי או על-ידי יחידים. הזמן המוקצב לכך הוא שלוש דקות. ואז המורה אוסף את המטרות, כשהוא מקבל רק את אלה שעוד לא הוזכרו, ומגיב על המטרות הפחות שגרתיות.

פרויקטים

1. אילו הייתם כותבים חיבור על הנושא "שיער" — מה היו המטרות הספציפיות שלכם? מה היו תת-המטרות?
2. כיתבו חיבור קצר על בית-הספר, שבו תקבעו ארבע מטרות ולאחר מכן תסטו מכל אחת מן המטרות האלה.
3. רישמו מטרות חשיבה רבות ככל האפשר בתחום של "חננויות וקנייות".

סיכום

מהי המטרה (המוקד) של החשיבה?

תרגיל 4.

התלמידים יכולים לקרוא את הפסקה בעצמם או שתלמיד או מורה יקרא אותה בפני הכיתה. המטרה היא לנסות ולגלות את מטרות החשיבה של הכותב. התרגיל יכול להתבצע על בסיס קבוצתי או כיחידים. הזמן המוקצב לכך הוא שלוש דקות.

ניתן להציג תשובות חלופיות, בתנאי שיש להן על מה להסתמך.

הצעות:

- התמקדו בדרך שבה מתרחשים שינויים;
- התמקדו בחשיבות של אי שביעות רצון.

תרגיל 5.

תרגיל זה דומה לתרגיל הראשון, אלא שכאן נדרש גם לציין תת-מטרות.

מטרות אפשריות:

1. הדגים כיצורים חיים (אפיונים פיסיים, התנהגות).
2. הדגים כמזון (ערך תזונתי, דרכי הכנה, מנהגים תרבותיים).
3. דגים ודיג (שיטות, בעיות).
4. הדגים והעתיד (תקשורת עם דולפינים, חוות דגים).

פרויקטים

(קראו את הסעיף פרויקטים המופיע בדפי המדריך לתלמיד).

ניתן לבצע זאת כ"עבודת בית", או במהלך השיעור בזמן המוקדש לפרויקטים. אפשר גם לבצע זאת כעבודה בכתב בשיעור, אם זהו שיעור כפול. ניתן להשתמש בפריט אחד או יותר מפריטי הפרויקטים, בהתאם לזמן העומד לרשותכם.

פרויקט 1.

דומה לתרגילים.

פרויקט 2.

כאן התלמידים מתבקשים לסטות בכוונה מהנושא. מה שמבקשים הוא מין מהתלה או קריקטורה של מישהו שהוא חסר מטרות חשיבה. התלמידים יפתחו בבחירת מטרות ואז יסוו מהן בכוונה.

פרויקט 3.

דומה לתרגילים.

סיכום

ניתן לסכם את הנקודה המרכזית של השיעור כך:

מהי המטרה (המוקד) של החשיבה?

התשובה לשאלה כזו יכולה להיות קביעת המטרה (המוקד) או צורך להגדיר מטרה מסוימת.